

Філософія

УДК 821.161.2'06.09 Сковорода : 2 - 1

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19958058>

Духовний універсум байок Григорія Сковороди: сенси та знамення

Козак Петро Ярославович,

кандидат наук з богослов'я, викладач

ПЗВО «Івано-Франківська академія Івана Золотоустого»,

Івано-Франківськ, Україна, <https://orcid.org/0000-0003-3109-5754>

Деркачова Ольга Сергіївна,

доктор філологічних наук, професор

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,

Івано-Франківськ, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-6326-4471>

Прийнято: 16.04.2026 | Опубліковано: 30.04.2026

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню духовного універсуму байок Григорія Сковороди та виявленню особливостей їхнього зв'язку з біблійною традицією. Основною метою є з'ясування способів інтерпретації Святого Письма у байках філософа, визначення рівнів оприсутнення Біблії у цих текстах, а також аналіз ролі біблійних мотивів у формуванні морально-етичних та філософських ідей автора. У дослідженні використано комплексний підхід, що поєднує літературознавчий, герменевтичний та порівняльний методи. Визначено, що байки Сковороди становлять цілісну духовно-філософську систему, в якій поєднано етичні та релігійні*

компоненти, а Біблія є одним із ключових джерел формування ідейного змісту творів, оприсутнена у творах через прямі цитати, систему інтертекстуальних зв'язків, алюзій та символів. Доведено, що байки можна умовно поділити на дві групи за ступенем використання біблійного матеріалу: тексти з імпліцитною присутністю біблійних ідей та твори з виразною цитатністю. Байки Григорія Сковороди є не лише художніми творами, а й глибокими філософсько-богословськими текстами, що відображають авторське розуміння істини. Письменник наголошує на необхідності безпосереднього звернення до Святого Письма як до джерела істини, протиставляючи його поверховими інтерпретаціям та хибним тлумаченням. Його байки утверджують перевагу духовного над матеріальними, ідею гармонії людини зі своєю природою, важливість самопізнання, віри та пізнання Бога.

Ключові слова: Григорій Сковорода, байка, Святе Письмо, інтеграція, інтертекстуальність, духовний універсум, християнська етика, біблійна традиція.

The Spiritual Universe of Hryhorii Skovoroda's Fables: Meanings and Symbols

Petro Kozak,

Candidate of Sciences in Theology, lecturer

Private Higher Education Institution «Ivano-Frankivsk Academy Ivana

Zolotoustoho», Ivano-Frankivsk, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-3109-5754>

Olga Derkachova,

Doctor of Philological Sciences, Professor

Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-6326-4471>

Abstract. *This article examines the spiritual universe of the fables of Hryhorii Skovoroda and explores the distinctive features of their relationship with the biblical tradition. The main objective is to clarify the modes of interpreting the Holy Scriptures in the philosopher's fables, to identify the levels of the Bible's presence in these texts, and to analyse the role of biblical motifs in shaping the author's moral, ethical, and philosophical ideas. The study adopts a comprehensive methodological approach that integrates literary, hermeneutic, and comparative methods. This approach makes it possible to trace the specific features of the interpretation of biblical texts in the fables, to compare individual plots and images with their biblical counterparts, and to identify the artistic characteristics of the works. It is established that Skovoroda's fables constitute a coherent spiritual and philosophical system in which ethical and religious components are organically intertwined. The Bible emerges as one of the key sources shaping the ideological content of the fables and is represented through direct quotations, a system of intertextual connections, allusions, and symbolic structures. The fables may be provisionally classified into two groups according to the degree of engagement with biblical material: texts with an implicit presence of biblical ideas and those containing explicit quotations. The concept of "related labour" ("srodna pratsia") is interpreted within the framework of Christian ethics and the doctrine of human vocation. Through a system of allegorical images, the author examines human virtues and vices, affirming the primacy of spiritual values. Skovoroda's fables are not merely literary works but also profound philosophical and theological texts that reflect the author's understanding of truth. The writer emphasises the necessity of direct engagement*

with the Holy Scriptures as the ultimate source of truth, contrasting this with superficial interpretations and erroneous exegesis. His fables affirm the superiority of the spiritual over the material, the idea of harmony between humanity and nature, and the importance of self-knowledge, faith, and the knowledge of God.

Keywords: *Hryhorii Skovoroda, fable, Holy Scripture, intertextuality, spiritual universe, Christian ethics, biblical tradition.*

Постановка проблеми. Григорій Сковорода – це та постать в українському культурно-мистецькому і літературному просторі, яка цікавила і цікавить не одне покоління українців: когось завдяки способу життя, когось завдяки його онтологічно-світоглядній позиції, когось приваблюють його твори, що не втрачають актуальності. Відмовляючись від спокусливих світських посад, він порівнював суспільство з театральною сценою, свідомо обираючи роль простої та самотньої людини [10, с. 2]. Слова «Світ ловив мене, та не спіймав» стали маніфестом цілого життя того, хто дав рідкісний приклад гармонії слова і діла, науки та життя [8, с. 392].

Уповдовж кількох століть його постать сприймається амбівалентно: мандрівний аскет, мислитель-містик, автор, за чиїми творами, зокрема й байками, можна вивчати сутність української душі, розповідати про неї світу [7, с. 326].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним із головних джерел творчості Григорія Сковороди була Біблія. Як зазначала Т. Шамсутдинова-Лебедюк, «їй він віддавав найперше місце серед джерел пізнання оточуючого світу». Філософ знав Святе Письмо досконало, проте постійно читав Біблію, «думав над кожним словом, кожною деталлю тексту, тлумачив і говорив, що в найпростішому, на перший погляд, вислові дуже часто захований не для всіх доступний, глибинний зміст і розуміння» [16, с. 54]. Л. Ушкалов наголошував на тому, що богомислення Сковороди поєднує в собі амбівалентні складники способів пізнання Абсолютного. «Наш філософ уважав, зокрема, що Бог

об'явив себе в трьох світах: природі, людині та Святому Письмі. Відтак, природа, людське серце та Біблія є тими трьома “книгами”, читаючи які, людина може пізнати єство речей» [9]. На думку В. Шевченка, «весь творчий доробок українського «першорозуму» є однією великою книгою про Біблію, яку він любив і ставив понад інші» [18, с. 98]. На шкалі загальнолюдських цінностей у байках Сковороди зосереджуються Н. Левченко та О. Литвиненко [7]. Також варто згадати монографію Н. Левченко «Біблійна герменевтика Григорія Сковороди», в якій авторка наголошує на тому, що Сковорода намагався віднайти істину у Святому Письмі, накладаючи на біблійні алегорії власні алегоричні конструкції, не лише декодуючи, а й закодовуючи біблійні сенси ще більше [8]. На думку дослідниці, «Байки Харківські» Г. Сковороди не мали аналогів в українській бароковій літературі, а для автора «вони стали розумною забавкою, картинкою, за його словами, зверху смішною, але всередині чудовою», де було втілено фактично усі його філософські погляди [8, с. 10]. Ю. Григорчук визначала сутнісною ознакою творів Сковороди фольклорно-біблійну протекстову основу [4].

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми.

Дослідниками зроблено вже чимало у вивченні світу байок Григорія Сковороди, проте фактично немає розвідок, у яких було би поєднано літературознавчу та богословську інтерпретації, що і зумовило актуальність нашого дослідження. Біблія була не лише невід'ємною складовою життя філософа та письменника, моральним орієнтиром, а й постійним інтертекстом, тому у байках віднаходимо використання непрямого цитування, ідей та духовної символіки. Зрештою, сам автор називав Біблію образом вічного життя («Лев та Мавпи»), живим джерелом безсмертя («Верблюди та Олень»). А. Тірбах зазначав, що «у філософській системі Г. Сковороди Біблія постає не лише як сакральний текст, а й як універсальна символічна структура, що репрезентує глибинні основи буття» [14].

Формулювання цілей статті (постановка завдання): проаналізувати специфіку духовного світогляду у байках Григорія Сковороди та його зв'язок з біблійною традицією, виокремити рівні використання Святого письма у цих текстах, проаналізувати окремі твори у контексті біблійних підтекстів, з'ясувати, як біблійні мотиви формують духовний універсум байок Сковороди.

Методологія дослідження. У науковій розвідці використано літературознавчий, герменевтичний та порівняльний методи, що дає змогу проаналізувати жанрову специфіку байок, їхню композиційну організацію, систему образів, простежити особливості тлумачення біблійних текстів у байках, зіставити окремі сюжети та образи з відповідними біблійними, виявити художні особливості творів, а також простежити, як біблійні сенси оприявлюються у структурі та сюжеті байки. Визначено, що байки Сковороди становлять цілісну духовно-філософську систему, в якій поєднано етичні та релігійні компоненти, а Біблія є одним із ключових джерел формування ідейного змісту творів, оприсутнена у творах через прямі цитати, систему інтертекстуальних зв'язків, алюзій та символів.

Виклад основного матеріалу. Байки займають важливу роль у творчості Григорія Сковороди, адже у цікавій та доступній формі говорять про пріоритет внутрішнього над зовнішнім, про етику слова і розсудливість, про сродність і природність, простоту і непотрібність зайвого, про свободу як духовну цінність.

Жанр байки виник у VI-V ст. до н. е. в Греції. Прозові байки Езопа, на початку нової ери переказані віршами римським поетом Федром, розійшлися по всій Європі [5, с. 178]. Форму байки широко використовували у своїх проповідях церковні оратори другої половини XVII століття Йоаникій Галятовський та Антоній Радивиловський. До цього їх спонукала і

необхідність посилювати емоційний вплив своїх проповідей та збуджувати відповідний інтерес в аудиторій.

Байки Сквороди мають свої особливості. Писані прозою, вони здебільшого побудовані на діалогах і контрастах. Розмова дійових осіб часто носить полемічний характер. Кожна байка складається з двох частин: фабули і сентенції (моралі, сили). У фабулі – короткій розповіді – діють переважно алегоричні образи – звірі, птахи, комахи, явища природи, предмети, іноді люди. Обставини, в яких відбувається дія, змальовуються здебільшого лаконічно. Після цього йде мораль байки («сила», яка випливає з фабули). Іноді за «силу» править народна приказка чи прислів'я. Буває і навпаки: стисла і влучна мораль байки переходить у народне прислів'я. В пізніших байках «сила» стає надто довгою, довшою за саму байку [19, с. 40].

Про духовний універсум байок можемо говорити, найперше виходячи з характеристик персонажів, адже вони є втіленням та носіями певних світоглядних та морально-етичних цінностей автора і на рівні характеристики героїв, і на рівні ідей, закладених у силі, що супроводжує, роз'яснює байку.

Схематично:

Схема 1. Модель духовного світу байок

Джерело: власна розробка авторів.

Найчастіше використовувані образи – образи тварин: собака, ворона, чиж, жайворонек, щиглик, орел, сорока, мурашка, свиня, курка, черепаха, сова, дрізд, змія, буфон, жаба, кінь, кажан, горлиця, голуб, верблюд, олень, зозуля, косик, вовк, кріт, рись, лев, мавпа, щука, рак, бджола, шершень, олениця, кабан, що є типовим для байок. Але повчальність, тобто мораль ґрунтується здебільшого на християнських цінностях та застереженні від скоєння гріхів (наприклад, гордия, обжерливість, марнославство). На думку А. Яцишина, система етичних цінностей Сковороди характеризується виразним містико-аскетичним спрямуванням і «базується на вченні про «нерівну рівність» та споріднену працю, що разом із прагненням до душевного спокою, поєднаним з вимогою моральної досконалості, становлять передумову «обоження» людини, яке неможливе без неґації «світу» з його численними оманами» [20, с. 219].

Н. Левченко та О. Литвиненко зауважують, що у перших п'ятнадцяти байках Григорій Сковорода зосереджується на питаннях мотивації та доцільності вчинків розумних і безглузких людей, протиставленні внутрішньої сутності людини та її зовнішніх ознак тощо. Наступні байки наближені більше до притч, мораль часто переважає над самою історією, у них розкриття таких тем: «йти за своїм призначенням, в межах теорії рівної нерівності; працювати на задоволення й розвиватися; приносити користь іншим; бути собою і дружити зі сродними людьми» [7]. Притчевість безпосередньо впливає на цитованість Біблії: це і непрямі цитати, і біблійні вірші, й алюзії. В останніх байках цитат зі Святого Письма є чи не найбільше. Опосередковане оприсутнення Біблії в алегоричних текстах можемо побачити у таблиці:

Таблиця 1.

Зв'язок байок із біблійними істинами

Байка	Дотичні цитати зі Святого Письма
«Пси»	«...хто стримує язик, той розумний» (Прип. 10:19)
«Ворона і чиж»	«Кожне бо дерево за своїм власним плодом пізнається» (Лк. 6:44)
«Жайворонки»	«не думати понад те, що треба думати, а думати скромно» (Римлян 12:3).
«Голова і Тулуб»	«Людина дивиться на лице, а Бог – на серце» (1Самуїла 16:7)
«Чиж і Щиглик»	«Ліпше шматок хліба та мир до нього, ніж хата, повна жертвенного м'яса, та незгода» (Прип. 17:1)
«Годинникові колеса»	«Бо як в одному тілі маємо багато членів і всі члени не виконують ту саму роботу...» (Рим. 12:4–5) «Є і між дарами різниця, але Дух той самий...» (1Кор. 12:4)
«Орел та Сорока»	«Думайте про горішнє, а не про земне» (Колос. 3:2) «Кожен нехай зостанеться у тому стані, в яким Бог його покликав» (1Кор. 7:20)
«Голова і Тулуб»	«Кожна людина нехай кориться владі вищій: нема бо влади, що не була б від Бога» (Рим. 13:1)
«Мурашка та свиня»	«А маючи поживу та одєжу, цим будемо вдоволені» (1 Тим. 6:8) «не давай мені ані злиднів, ані багатства, подай мені лиш достатньо хліба» (Прип. 30:8)
«Дві курки»	«Гляньте на птиць небесних: не сіють і не жнуть, ані не збирають у засіки, а Отець ваш небесний їх годує!» (Мт. 6:26) «Кожному дається виявлення Духа на спільну користь» (1 Кор. 12:7)
«Вітер та Філософ»	«Сказав, і буйний вітер знявся й підніс високо морські хвилі» (Пс. 107:25) «Ним постало все, і ніщо, що постало, не постало без нього» (Ів. 1:3)
«Оселка та Ніж»	«Є і між дарами різниця, але Дух той самий...» (1Кор. 12:4) «бувають і скопці, що самі себе оскопили задля Небесного Царства» (Мт. 19:12)
«Орел та Черепаха»	«Кожний нехай зостанеться у тому стані, в яким Бог його покликав» (1Кор. 7:20)
«Сова та Дрізд»	«Ліпша повна жменя спокою, аніж дві пригорщі труду та гонитви за вітром» (Проп. 4:6)
«Змія та Жаба»	«Але тісні ті двері й вузька та дорога, що веде до життя...» (Мт. 7:14) «Хто сіє у сльозах, з радістю буде жати» (Пс. 126:5)
«Жаби»	«Багатим у цьому світі накажи, щоб не неслись думками вгору та не надіялися на нетривке багатство...» (1Тим. 6:17)
«Два коштовні камінці: Діамант і Смарагд»	«хто стримує язик, той розумний» (Прип. 10:19) «І дурень, як мовчить, здається мудрим, і розважливим, як стулить губи» (Прип. 17:28)
«Собака та Кобила»	«По їхніх плодах ви пізнаєте їх» (Мт. 7:16) «Кожне дерево пізнається з плоду свого» (Лк. 6:44)

«Нетопир і двоє Пташат – Горлиці і Голуба»	«...не думати понад те, що, що треба думати, а думати скромно... (Рим. 12:3)
--	---

Джерело: власна розробка авторів.

Байки Сковороди за рівнем використання Святого Письма можна умовно поділити на дві групи: 1-19 байки не містять прямих цитат із Біблії, 20-30 містять, і не одну, а якщо і не цитати, то акценти, пов'язані з Богом або Біблією. Якщо у першій групі автор немов орієнтується більше на реципієнта, розповідаючи йому повчальні історії, то у другій групі на перше місце виходить не історія, а глибинне осмислення Святого Письма не через його численні інтерпретації, а через безпосереднє читання. Змінена оптика не змінює сюжетного викладу, але змінює сутність «сили» байки: донести істинність і чистоту Слова Божого до людини, щоб та стала духовно зрілішою. Сковорода відкидав буквальне пояснення Біблії, застерігаючи, якби за «лушпинням» не загубилось те, що є, на його думку, головне в цій книзі – «слово Боже» [15, 67-68]. Відділивши світ біблійний від світу реального, філософ відносив Біблію повністю в область Духа, трактував її як складну систему символів, як той особливий «третій світ», який разом з макрокосмом і мікрокосмом складає дійсність довкола нас. У Сковороди поєднуються обидві традиції містичної інтерпретації Святого Письма: святоотцівська та містики нового часу (яка, врешті-решт, також має своїм джерелом вчення отців Церкви).

Наприклад, у байці «Верблюд та Олень» алегорично зображено двох людей, які начебто сповідують ті самі християнські цінності, для яких Біблія є джерелом світосприйняття, але один із героїв надає перевагу не першоджерелу, а інтерпретаціям, які Сковорода порівнює із замуленою водою: начебто і є та правда християнська, а начебто і нема; інший розуміє, що у пізнанні істини важливим є саме Слово Боже, а не його інтерпретації та

коментарі. Це та чиста вода, яка смакує найбільше, але її потрібно ще відшукати. Можна зупинитися, як Верблюду, і вдовольнитися тим, що тобі дають, а можна, незважаючи на спрагу, йти і шукати незамуленої прозорої чистоти. Невеличкий діалог між Верблюдом та Оленем нагадує теологічний диспут, в якому перший герой переконує, що спрощені інтерпретації Святого Письма йому найкращі, а другий не сперечається, але притримується власної думки, незважаючи на шалену спрагу, яка виступає своєрідним випробуванням для нього. Свої роздуми-пояснення Сковорода підсилює прямими цитатами з Біблії. Істинне Слово Боже не дається легко, не віднаходиться швидко, не всіма розуміється, а у сучасному світі більшість воліє обмежитися християнськими симулякрами, споживаючи їх, як Верблюд каламутну воду. Значно менше тих, хто готові йти довгий і важкий шлях до справжнього пізнання.

У байці «Зозуля та Косик» Сковорода від ідеї сродної праці переходить до покликання, властивого всім людям, – пошуку Царства Божого, що є «Глава, Свѣт и Соль каждой Частной Должности». Мораль байки «Гній та Діамант» вражає роздумами про Біблію, що розгортаються в уявному діалозі між світськими книгами і Святим Письмом: «Я состою с тѣх же Слов и Рѣчей, что Вы, да и гаразда с Хужих и Ва’рварских. Но в невкусных Рѣчи моей Водах, как в Зерцалѣ, Боголѣпно сіяет невидимое, но Пресвѣтлѣйшее Око Божіе, без котораго вся ваша Польза Пуста, а Краса Мертва» [13, 188]. Усе в Святому Письмі, без якого ніщо не має значення, є мертвим. І хоч усі книги складаються з тих самих слів, але порядок їх, зміст різні. У байці «Собака та Вовк» Сковорода згадує латинський вислів «Бог веде подібне до подібного». Його промовляє Вовк, що намагається переконати Собак, що він до них подібний, на що ті відповідають, що серце його далеке від них, як і дзеркало душі. У силі автор пояснює єдність душевну і сердечну цитатами зі Святого Письма: «Громада вірних мала одне серце й одну душу, і ні один не називав своїм щось

з того, що кому належить, але все в них було спільне» (Ді. 4:32); «Нема юдея ані грека, нема невільника ні вільного, немає ні чоловіка ані жінки, бо всі ви одно у Христі Ісусі» (Гал. 3:28).

Байка «Крит та Лінкс» чітко визначає, що таке пекло: не бачити Царства Божого і постійно нарікати на труднощі та негаразди. Істина – в Богові, Його пізнанні та вірі: «хто ж не вірує, - той уже засуджений» (Ів. 3:18), «У всьому тому не согрішив Іов і не сказав нічого нерозважливого проти Бога» (Йов 1:22), «Благословлю Господа повсякчасно» (Пс. 34:2), «Ви – світло світу» (Мт. 5:15) та ін. Цитати з обох Завітів містяться також і в наступній байці – «Лев та Мавпи», в якій в образі Лева змальовано Біблію, а в образах Мавп ідолопоклонників, які не усвідомлюють, наскільки живим є Святе Письмо. У «силі» філософ наводить не лише цитати з нього, а й вислів Василя Великого про те, що Євангелія – це воскресіння мертвих. Не випадково зринає у байці й образ лева, який спить: «Лягає й спочиває мов той лев...» (Чис. 24:9). Лев у християнській традиції є одним із символів Ісуса Христа, що вказує на його владарювання, силу і перемогу над смертю. Біблію Сковорода називає левицею і дівицею, про яку Христос сказав: «Не померло дівча, спить воно!» (Мт. 5:39).

У байці «Щука і Рак» Сковорода піднімає проблему життя без Бога: без Нього всюди погано, а той, хто пізнає мудрість Божу, всюди відчувається добре, адже він не женеться за зовнішнім добром, а має добро в собі («закон духовий» (Рим 7:14)). Джерело мудрості, радості, довголіття – страх Господній, а невіра – це страшна отрута. Сковорода наводить ще такі приклади зі Святого Письма: «А свої хиби хто ж розпізнає?» (Пс. 19:13), «Жало смерті – гріх» (1 Кор. 15:56), «Немає, каже Господь, для злих миру» (Іс. 48:22), «Каже безумний у своїм серці: «Немає Бога!»» (Пс. 14:1), «Проклятий будеш у місті, поклят будеш на полі» (Втор. 28:16), «Немає, каже Бог мій, для злих миру» (Іс. 57:21). Життя без Бога є порожнім і позбавленим миру, а пізнання Божої

мудрості дарує внутрішню гармонію та спокій незалежно від зовнішніх обставин та умов. Істинне благо в душі людини, яка живе за духовними законами, а невіра – це джерело зла, тривоги, моральної деградації, що підтверджується численними біблійними застереженнями.

«Бджола і Шершень» – роздуми про призначення і сродну працю. Байка досить повно виражає погляди Сковороди на життєву необхідність трудитися за природним нахилом. Жити «по натурі» – це жити на догоду Господу: «був усім в усьому» (1 Кор. 15:28). Розповідна частина твору дуже коротка і є суцільним діалогом. Шершень насміхається з бджоли, що вона працює не так на себе, як на інших. Бджола відповідає, що таким є її призначення і любов до справи [13, с. 199]. Сковорода розмірковує над призначенням людини, розуміючи справжнє щастя як життя відповідно до власної природи, визначеної Богом. Також спосіб буття визначається як служіння Богові, адже він є формою духовної цілісності та гармонії з божественним задумом.

У байці «Олениця та Кабан» автор розмірковує над тим, що сутність людини пізнається за справами, а не за чим-небудь іншим, наводячи таку цитату зі Святого Письма у «силі»: «Що у свинячій рилі золота каблучка...» (Прип. 11:22). Через біблійну метафору філософ утверджує ідею, що зовнішня краса без внутрішньої моральної гідності є безсенсовою, адже духовна наповненість визначає істинну цінність людини. Своєрідним продовженням цієї думки є байка «Баба та Гончар» оповідає нам про те, що чистий голос – це незадрісне, терпляче, скромне, мирне серце, що вірить у Бога і уповає на Нього у всьому : «А у великім домі є не тільки золотий та срібний посуд, але й дерев'яний та глиняний» (2 Тим. 2:20), «Хіба ганчар не має над глиною влади, щоб із того самого місива зробити одну посудину на честь, а другу на нечесть? (Рим. 9:21), «Нутро дурного – мов посуд розбитий: жадного знання воно не втримає» (Сир. 21:14), «гроби побілені» (Мат. 23:27). Через біблійні образи Сковорода підкреслює залежність людини від Божої волі, водночас

наголошуючи на тому, що лише смиренне серце здатне прийняти істину, а духовна порожнеча позбавляє людину справжнього сенсу життя.

«Соловей, Жайворонки та Дрізд» є своєрідним трактатом про важливість Святого Письма у житті людини, адже це не лише про Бога, а й про все створене ним. Серед цитат такі: «Я знайшов Давида, ... чоловіка мені до серця, що виконає всю мою волю» (Ді. 13:22), «ви – друзі мої» (Ів. 15:14), «Кожен, хто в ньому перебуває, не грішить» (1 Ів. 3:6), «...Закон дано не для праведника, лише для беззаконних...» (1 Тим. 1:9), «Своєму господареві стоїть він або падає...» (Рим. 14:4), «...Ти вже не раб, а син...» (Гал. 4:7), «Називаю вас друзями...» (Ів. 15:14), «Ось Моя Мати та Мої брати...» (Мар. 3:34), «...Назустріч йому вийде, як мати...» (Сир. 15:2), «Я на те уродився...щоб свідчити істину» (Ів. 18:37), «Слово Твоє – істина» (Ів. 17:15), «Без Мене... не можете...» (Ів. 15:5) та ін. Григорій Сковорода осмислює значення Святого Письма як універсального джерела істини, що охоплює як пізнання Бога, так і розуміння світу та людини. Через численні біблійні цитати він підкреслює, що істинне життя можливе лише у єдності з Богом, у вірі, любові та духовній спорідненості. Слово Боже є основою морального вдосконалення, джерелом мудрості й чеснот, стежкою до духовної свободи.

Висновки. Як бачимо, байки Григорія Сковороди репрезентують цілісну систему, в якій поєднуються етичне та релігійне, що виступають своєрідними інструментами осмислення і пізнання людиною себе, свого призначення та усвідомлення божественної природи всього, що її оточує, а також самої себе. Одним із основних джерел формування духовного універсуму Сковороди є біблійна традиція. Святе Письмо оприсутнене через складну систему інтертекстуальних зв'язків: символіко-алегоричні структури, непрямі і прямі цитати. Не всюди у цих творах Григорій Сковорода подає пряме цитування Святого Письма або джерело цитати, немов цитуючи їх із пам'яті на підтвердження істинності своїх роздумів. Як Біблія була частиною

життя філософа, та і в його творах вона стає органічною частиною тих байок, в яких важлива не сюжетна розповідь основної частини, а саме мораль, яка не розважає реципієнта, а змушує замислитися над божественною природою всіх речей. Це цитати, що стосуються людини, вибору її життєвих орієнтирів та шляху, вибору того, що любо Господеві, а також прослави Бога та мудрості Святого Письма. Через сюжет, власні міркування, цитати зі Святого Письма філософ наголошує на перевазі духовних цінностей над матеріальними, на виборі того, що є сродним, на важливості дотику до Біблії. Герменевтична модель інтерпретації Біблії полягає в тому, що треба звертатися до самого Святого Письма, а не до його народних чи ще якихось інших інтерпретацій, щоб не втратити відчуття чистого джерела християнської духовності. Перспективним, на нашу думку, є детальніше вивчення біблійної герменевтики Григорія Сковороди у зіставленні з патристичною традицією та сучасними підходами до інтерпретації Святого Письма.

Список використаних джерел

1. Байки в українській літературі XVII-XVIII ст. К: Наукова думка, 1963. 200 с.
2. Барабаш Ю. Дух животворить... Читаємо Сковороду. Київ: Темпора, 2014. 478 с.
3. Біланюк П. Вступ до богословської спадщини Григорія Сковороди. Г. Сковорода: образ мислителя. НАН України. Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України; Переяслав-Хмельницький держ. пед. ін-т ім. Г.С. Сковороди. К., 1997. С. 361–383.
4. Григорчук Ю. Філософські казки Емми Андієвської та байки Григорія Сковороди: діалоги текстів. Слово і час. 2019. № 10. С. 14-21. DOI: <https://doi.org/10.33608/0236-1477.2019.10.14-21>
5. Історія філософії на Україні: В 3 т. К., 1987. Т. 1. 398 с.

6. Левченко Н. Біблійна герменевтика Григорія Сковороди. Харків : Майдан, 2022. 202 с.
7. Левченко Н., Литвиненко О. Шкала загальнолюдських цінностей в байках Григорія Сковороди. Наукові записки ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Літературознавство. 2025. Вип. 2(106). С. 325-335. DOI: <https://doi.org/10.34142/2312-1076.2025.2.106.13>
8. Любар О., Стельмахович М., Федоренко Д. Історія української школи і педагогіки. К.: «Знання», 2003. 450 с.
9. Ушкалов Л. Григорій Сковорода: семінарії. Харків: Майдан, 2004. 776 с.
10. Осадча Ю., Слободянюк І. Великі українці: Григорій Сковорода – філософ, письменник, педагог. Державний заклад «Національна бібліотека України для дітей. К., 2012. 28 с.
11. Святе Письмо Старого і Нового Завіту : в 2-х ч. / пер. о. І. Хоменко; повний пер., здійснений за оригін. євр., араб., та грец. текстами. Київ : «Місіонер», 2008. Ч. 1 : Старий Завіт. 1126 с.; Ч. 2 : Новий Завіт 350 с.
12. Сковорода Г. Літературні твори. Львів: Априорі, 2021. 352 с.
13. Сковорода Г. Поезії. К.: Радянський письменник, 1971. 240 с.
14. Тірбах А. Біблійний символізм як лінгвофілософська система у спадщині Григорія Сковороди. *Вісник гуманітарних наук*. 2026. № 17. URL: <https://h-visnyk.com.ua/index.php/home/article/view/505/494> (Дата звернення: 05.04.2026). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19412471>
15. Український культурологічний альманах. Україна: філософський спадок століть (книга 1). К.: Хроніка, 2000. 802 с.
16. Шамсутдинова-Лебедюк Т. Біблійні наративи у творчості Григорія Сковороди. *Українознавчий альманах*. 2022. Т. 31. С. 54-58. DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2022.31.7>

17. Шевченко В. Григорій Сковорода і Біблія. Вічно сучасний: життя, філософська, педагогічна та літературна творчість Григорія Сковороди. Київ: Світ успіху; Чернівці: Друк Арт. 2025. С. 279-289.
18. Шевченко В. Григорій Сковорода і префігуральна екзегеза Біблії. Філософська думка. 2017. № 5. С. 98–109.
19. Шевчук В. Григорій Сковорода. Сад пісень. К.: Веселка, 1980. 175 с.
20. Яцишин А. Сутність морального вчення у філософії Григорія Сковороди. Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія. 2014. № 5. С. 218–221.